PHILIPPI MARIÆ RENAZZI
ADVOCATI ET ANTECESSORIS ROMANI
DE SORTILEGIO ET MAGIA
LIBER SINGULARIS.

Haruspices Sagasque, quæ utraque genera vana superstitione rudes animos ad flagitia compellunt, ne admiseris.
Columella de re rust. Lib. I. Cap. VIII.

VENETIIS

ANNO MDCCLXXXXII.

Excudebant Fratres Coletii.

TYPOGRAPHUS
LECTORI S.

Cum nuper Libri hujus Exemplar Mſ., quod in cuiuſdam docti Viri manus forte pervenerat, mihi legendi exſcribendique copia facta fuerit, ſtatim conſilium cœpi illud typis meis evulgandi, non ſolum Clariſſimi Auctoris celebritate motus, ſed etiam illectus natura argumenti, cujus nova, brevis, dilucida ac ſolida tractatio ad improba Callioſtri aliorumque huic ſimilium Nebulonum detegenda præſtigia, atque ad præjudicatas plurimorum hominum evellendas opiniones noſtra hac etiam ætate quam maxime opportuna eſſe videtur. Id porro mea procul dubio Te monere, tua fortaſſe ſcire Lector intererat. Vale.

PRÆFATIO.

Est gravis illa sane, perdifficilis, ac periculi plena tractatio, quæ de Sortilegio & Magia suscipitur. Etenim haud ullæ ferme res sunt, circa quas tot tamque discrepantes in vulgus proditæ atque ad nostram usque ætatem propagatæ sint hominum opiniones, & de quibus Scriptores fusius omni ævo disputaverint, vehementiusque dissenserint. Quod si quis consuluerit quæcumque de Sortilegio & Magia in utramque partem disceptata scriptaque sunt a viris non solum leviter eruditis, sed etiam gravissimis atque doctissimis: ille profecto ex longa molestaque navata opera aut nihil, aut parum adeo proficiet, ut iis jure ac merito cum Comico (1) *objiceere possit:*

Fecistis probe,
Incertior sum multò, quam dudum.

Ac in tanta quidem discrepantia opinionum Scriptorumque dissensione, quid nobis de Sortilegio & Magia hoc singulari libro disserere instituentibus reliquum esse videtur, quam ut quod ab aliis fuse obscureque pertractatum est, id breviter atque dilucide exponamus, & nostro more nullius addicti jurare in verba Magistri scopulos omnes solertissime declinemus, in quos incidere ut plurimum solent quicum-

que

(1) Terent. Phorm. II. 4. v. 18.

que de hujusmodi argumentis sive loqui sive commentari adgrediuntur. Quæ quidem omnia an bene feliciterque præstiterimus, æqui doctique Lectores, quibus diuturni nostri maximique in criminali jurisprudentia expurganda, perpolienda, atque enucleanda impensi labores, Studiosis fructuosi, Reique publicæ non inutiles visi sunt, dijudicabunt.

LIBRI CONSPECTUS.

DE

DE SORTILEGIO, ET MAGIA LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

Sortilegii etymon, atque definitio.

SOrtilegium, a quo nostra hac lucubratione disserendi exordium nos ducere oportet, nomen est, quod a legendis sortibus venit. Ac Scriptores quidem rerum Criminalium eo sub nomine non solum divinationem, quæ per sortes fit, designarunt, ut illius nominis fert etymologia; sed etiam omne genus superstitionis, artiumque magicarum complexi sunt (1). Hinc Sortilegium sic late acceptum (2) in divinatorium distinxerunt, in amato-

(1) V. Ursay. *Lib. III. Inst. Crim. hoc tit.*

(2) Sortilegii nomine Plinius hoc quoque sensu usus est *Hist. Natural. lib. 28. cap. 4.* quod inscribitur, *De quibusdam Sortilegiis, & saliva hominis.*

☞ Quæ semper initio nostrorum omnium Operum, quæ typis edita a nobis sunt, Lectores monuimus; eadem hic quoque eos monitos volumus, scilicet

I. Auctorum, qui interdicti sunt, eas solum nos, ut quisque legendo cognoscere poterit, in usum nostrum derivare doctrinas, quæ nulla sunt infectæ labe pravitatis: cæteras Religio-

torium, & denique in maleficum seu veneficum. Divinatorium Sortilegium illud esse tradunt, quo quis futuras res vaticinari contendit: Quo autem Sortilegio fœminæ, aliquando etiam mares in libidinosum amorem proclives fiunt; amatorium Sortilegium ab iis nuncupatur: Tandem juxta doctrinam eorumdem Scriptorum illud est maleficum Sortilegium seu veneficum, quod ad mala quævis morbosque tam hominibus, quam brutis animantibus, atque inanimis etiam rebus inferendos comparatur (1).

At nobis longe opportunius accidit Sortilegii nomen in nativa sua significatione accipere, atque adhibere ad significandas futurarum occultarumque, sive præsentium sive præteritarum rerum explorationes, quæ per sortes fiunt, & quascumque alias superstitiosas observationes. Vetustissimus porro est usus hujusmodi explorationum (2). Quem enim latet cupiditatem res aut cognoscendi futuras, aut ignotas sciendi adeo semper fixam hæsisse humanis pectoribus; ut quam non poterant suo ingenio homines illarum adsequi notitiam, hanc improbis vanisque artibus se adquirere posse contenderint. Primum inter eas locum obtinet Divinatio per sortes, de qua statim idcirco verba facienda sunt.

---

gioni, Sacerdotio, Imperio, bonis moribus adversas a nobis penitus improbari.

II. Libros vetitæ lectionis iis tantum a nobis citari, quibus legitima potestas inest eosdem legendi.

(1) V. Damohud. *Prax. Crim. cap.* 61.

(2) V. Grilland. *de Sortileg.* Bud. *de Ath. & Superst.*

C A.

CAPUT II.

Quid Sors naturalis, quid divina; & quando hac uti fas sit.

SOrs idem propemodum est, ut Tullii verbis utamur (1), quod micare, quod talos jacere, quod tesseras; quibus in rebus temeritas & casus, non ratio nec consilium valet: & ea quidem adhibetur vel ut pateat quid in dubia agendum quidve in ancipiti re vitandum, vel ut quid latens sive præteritum sive præsens aperiatur, quidve futurum sit innotescat. Hinc vulgo Sors dividitur in divisoriam, qua communium rerum partes æquantur, & munera inter pares ætate meritisque cives distribuuntur; in consultoriam, & in divinatoriam. Sed aptior Sortis in naturalem, divinam, & dæmoniacam seu superstitiosam divisio esse videtur (2).

Quid sit Sors naturalis facile intelligitur. Nam ea nihil est aliud, quam arbitrarium fortuiti eventus in quacumque condicta re experimentum. Profecto cum quid in ambiguis obscurisque rebus æquum sit homines, quorum acies ingenii angustis admodum limitibus circumscribitur, agnoscere & constituere nequeant; ideo necessitas eosdem coegit, ut illarum diremptionem definitionemque sorti committerent. Quare naturalis Sortis usus non solum apud omnes fere gentes ad ambiguas contentiones definiendas, ad mu-

(1) *Lib. II. de Divin.*
(2) V. P. le Brun. *Hist. des Pract. Superst. Liv. 2. ch. 3. n. 3.*

munia laboresque distribuendos, ad æquandam in ludis, & contractibus mutuam lucri spem jacturæque formidinem, denique ad incertum quemlibet martem dirimendum moribus invaluit usurpari; verum etiam pluribus dubiis in rebus adhibendus Civilibus, Canonicis, ipsisque Divinis Legibus præscribitur (1). Sed de hac sortis specie, quam summus rerum omnium Arbiter DEUS moderatur, quæque, si superstitione & fraude careat, omnis criminosæ labis expers est, hoc loco non quærimus (2).

Toties autem Sors dicenda erit divina, quoties per eam homines præteritarum vel præsentium rerum, quæ ignorantur, vel futurorum eventuum notitiam a Deo haurire contendunt; aut quid in ancipiti re eligendum faciendumque sit noscere præstolantur. Hac specie Sortis usi Gentiles, dum temere aperto Homeri aut Virgilii codice, qui versus primum in oculos incurrissent, eos in oraculi omen accipiebant. Qua ratione narrat Spartianus (3) Imperium sibi prænuntiasse Hadrianum. Christiani quoque antiquitus ex-

(1) Pleni sunt de usu hujusmodi sortium non solum apud antiquas, sed etiam recentiores Nationes Scriptorum libri, plenæ sæculorum memoriæ, plena exemplorum Vetustas. Consuli poterunt Homer. *Iliad. VIII.* Cæsar *De Bel. Gallic. Lib. 1.* Scriptores omnes *Hist. Rom.* &c. Hic solum referemus Virgilii versus, quibus describitur Dido construendæ Carthaginis munia suos inter Tyrios sorte tribuens *Æneid. Lib. 1. v. 511. 512.*

Jura dabat, legesque viris, operumque laborem
Partibus æquabat justis, aut sorte trahebat.

(2) Num. *cap.* 33. Paralip. *cap.* 6. *v.* 34. Cod. *Lib.* 6. *tit.* 43. *Leg.* 3. *Novel.* 162. *in fin.*

(3) *In vit.* Hadr. VII.

exemplo ſortium Virgilianarum ſortes quaſdam adhibuerunt, quas Sanctorum vel Apoſtolorum vocabant. Arreptis enim ſacris utriuſque Teſtamenti Libris ex ſententia, quæ caſu prior legenda ſe offerret, vaticinia captabant. Sed quoniam ſæpe ejuſmodi ſortitionibus ſuperſtitio aliqua admiſcebatur, eas idcirco adhibere pluribus veterum Synodorum Canonibus interdictum eſt. Quippe Sortis divinæ uſus tunc ſolum uſurpari poteſt, quando quis divino ſpiritu afflatur, ut DEUM conſulat, quemadmodum aliquibus vitæ ſanctimonia eximiis viris eveniſſe conſtat (1). Atque eo caſu Sors *non aliquid mali continet*, ut ſcribit D. Auguſtinus (2), *ſed res eſt in dubitatione humana divinam indicans voluntatem*. Secus vero divinæ Sortis uſus culpa non vacabit; nec qui eum uſurpaverit canonicam animadverſionem effugiet (3). Nefas enim eſt hominibus Dei voluntatem in rebus latentibus vel futuris perſcrutari ſortibus temere ductis, & præter neceſſitatem prodigia ab ipſo audenter expoſcere.

---

(1) Sic *Abraham*, *Joſue*, *Gedeon*, *Samuel*, *Saul*, *Eliſeus* reprehendi nequeunt, quod hujuſmodi ſorte aliquando uſi ſint. Divino quippe afflatu excitatos id peregiſſe liquet ex ſacris litteris. Sic *Apoſtoli* temeritatis expertes fuerunt, cum cœleſti lumine illuſtrati ſorte *Matthiam* in collegium ſuum cooptaſſent. *Act. cap.* 1. *V. Can.* 14. *qu.* 5.

(2) *Can.* 1. *Cauſ.* 26. *Quæſt.* 2.

(3) *Cap.* 1. *De Sortileg.*

CAPUT III.

De Sorte dæmoniaca, seu superstitiosa.

POstrema Sortis species dæmoniaca seu superstitiosa vocatur, quæ fit vel fieri vulgo creditur, quando aut Dæmonis interpellato auxilio atque opera accita improbæ præstigiæ, aut vana religione superstitiosæ observationes ad arcanas futurasque res exquirendas atque divinandas adhibentur. Nihil quondam celebrius, nihil veteres inter Populos vulgatius dæmoniacis divinationibus, quas multiplici diversaque ratione proditas Historiarum monumentis perhibetur (1). Etenim narratur data aliquando petentibus dæmoniaca responsa ex imaginibus, id est emissa voce ex Idolorum statuis, ut Delphis ex Simulacro Apollinis; quæ responsa dicebantur oracula, quasi in eis Deorum inesset oratio. Sæpe dæmoniaca oracula memorantur reddita per Vates, qui theurgicis expiationibus Pythium, fatidicum nempe Spiritum sortiti a Pythia Apollinis Sacerdote Divinatorum Principe Pythones & Pythonissæ quoque nuncupatæ sunt (2). Nemo ignorat quænam fides olim habita somniis, quæ præternaturali vi dormientium in mentibus excitata rebantur ad futuras res prænunciandas; atque sic habita exceptaque præsagia appellabantur vaticinationes per somnia, quorum interpretandi, & quæ even-

(1) V. De Cauz. *de Cultib. magic. Lib.* 1. *cap.* 5. §. 178.
(2) Wier. *De præst. Dæm. Lib. II. cap.* 14.

eventura essent ex iis eruendi caussa mendax ars comparata Oneiromantia dicta est. Quid quod ex cranio hominis dæmoniacæ emissæ voces leguntur, quibus quæ eventura essent declararentur; idque veteres vaticinationem per cranium dixere. Quin immo & spectris seu vita jam functis hominibus in speciem inductis (1) dæmoniacas vaticinationes sciscitantibus redditas memoriæ proditum est (2). Tandem quæ forent agenda, quæque futura essent dæmoniaca opera fuisse pandita atque prænunciata signis figuris in terra, in aqua, in aere, in igne, in vitro, aliisque similibus rebus referuntur; unde natæ sunt superstitiosæ artes Geomantia, Hydromantia, Pyromantia (3), Catopromantia, quas omnes rerum criminalium Scriptores (4) inter species enumerant divinatorii Sortilegii. De Numa scriptum D. Augustinus reliquit,

 qui

(1) Notissima est historia, quæ habetur 1. *Reg.* 28. de *Samuele* a Pythonissa instante *Saule* excitato. Quod quomodo evenerit, & quemadmodum intelligendum sit, S. Scripturæ Interpretes inter se magnopere discrepant. Nam *Origenes Comment. in cit. loc.* censuit *Samuelem* reipsa Pythonissæ incantationibus fuisse e suis sedibus evocatum: *Tertullianus*, aliique plures *Samuelis* phantasma dæmoniaca opera Regis oculis obversatum fuisse contendunt. Plerique vero censent Dei providentia atque imperio *Samuelem* stetisse coram *Saule*; ut suam ei suorumque futuram cladem prænunciaret: alii alias interpretationes prodiderunt, de quibus late docteque agunt *Calmet in dissert. de vis. Saul.* & *Natal. Alexand. Hist. vet. Test. dissert.* 13. *prop. un.*

(2) Naud. *Apol. Vir. de mag. susp. cap.* 14.

(3) Ars divinandi per fulgura, de qua loquitur *Cicero Lib. II. de Leg. & Lib. II. de Divin.* spectasse videtur ad Pyromantiam, unde fulgurales Libri, quorum idem Auctor meminit. V. *Cl. Creman. de Jur. Crim. lib.* 1. *par.* 3. *cap.* 2. *not.* 1.

(4) V. Alph. *Jur. Crim. lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 1. *de Sortileg.* §. 55.

qui id fortasse ex vetere aliquo hausit Auctore, eum in aqua imagines Deorum seu Dæmonum ludificationes vidisse, a quibus audiebat quid in sacris constitui atque observari deberet (1).

Cæterum nemo unquam sapiens prudensque vir dæmoniacis divinationibus, quæ proditæ narrantur, ullam habendam esse fidem existimavit (2). Nam Dæmones, siquidem ingenii acie hominibus longissime præstant, naturales rerum caussas, earumque vim & effectus illis multo cumulatius absolutiusque cognoscunt: futuras vero res, quæ ex libero pendent hominum arbitrio, quarumque Deus ordinem ac eventum solus intuetur, ac suo nutu disponit, Dæmonas prorsus latere dubitandum non est (3). Hinc decepti quicumque dæmoniaca opera futuras res se scire posse autumaverint. Ac re quidem vera si oracula ad trutinam revocentur, quæ superstitiosa Antiquitas tantopere coluit atque celebravit; ea ita ambigua sunt, ut ad Dialecticam debeant referri, vel flexiloqua atque obscura, ut interpres egeat interprete, & sors ipsa ad sortem sit referenda. Quod si vatici-

na-

(1) *De Civit. Dei lib. 7. cap. 35.*

(2) Qui ingenii acumine, & sapientiæ laude inter veteres floruere, ii probe subolevERunt humanas fraudes, commenta, dolos, qui ad credulum vulgus decipiendum ut plurimum oraculis inerant. Qua de causa Tullius *lib. 2. de Divinat.* illorum auctoritatem convellere, atque contemnere aperte professus est. Porro hujusmodi fraudes dolosque sedulo persequutus est, atque eleganter expressit cultissimus Fontenellius *Histoir. des Oracl.* quod opus caute tamen legendum. V. *Le Clerc, Bibl. Chois. Tom. XIII.*

(3) *S. Thom. 2. 2.*

nationibus aliquando rerum eventus responderunt; partim id casu accidit, ut fit in omni oratione sæpissime; partim permissu Dei contigit, ut homines suæ superstitionis, curiosæque improbitatis puniret.

CAPUT IV.

Sequitur ejusdem argumenti tractatio.

AUguria primum tenent locum inter superstitiosas observationes vana religione jampridem ad futuros præsignificandos eventus adhibitas, quas nunc operæ pretium erit recensere. Captabantur auguria, ut Cicero scribit *(1)*, ex volatu avium, cantu oscinum, ex tripudiis solstimis. Succedunt Haruspicia, quo nomine veniebant divinationes erutæ ab hostiæ vel viventis vel mactatæ extis, atque ex flamma fumoque ignis, quo victimæ consumebantur. Haruspicia excipit omen, quod ex hominum vocibus ac sternutamentis educebatur. Plures tandem per superstitiosas observationes confictæ artes memorantur, quæ diversis nominibus distinguebantur. Quæ ex lineis manuum præsagia colligit ars, Chiromantia dicta est; quæ ex oris configuratione, Metoscopia; Notomantia, quæ ex dorsi figura (2): Astrologiæ autem nomine venit ea ars, qua ex vario astrorum adspectu, ut ajunt, atque influxu, quæ circa hominum, præsertim recens natorum, vitam, casus fortunamque eventura sint, conijci posse contenditur. Nam quæ motus Syderum conside-

(1) Epist. Familiar. vi. 6.
(2) V. Thiers. *Trait. des Superst. Tom.* 1.

ſiderat ac metitur inſons, atque humanis uſibus opportuniſſima ars, diſtinctionis ergo Aſtronomia ſolet appellari.

Longum eſt dicere quantum priſcæ Gentes, ac veteres præſertim Romani (1) ſuperſtitioſas obſervationes coluerint, omnique generi ſiderint divinationis; ut qui arduis præclariſque abs cœptis nec hoſtium metu nec facinorum difficultate abducerentur, eos vana quælibet puerilisque ſuperſtitio ac obſervatio a propoſito dimoveret (2). Verum non defuere inter Quirites, qui præjudicatarum vulgi opinionum expertes omina atque auguria contemnerent, omneſque divinationes ſapide irriderent. Julium Cæſarem religione a quoquam incœpto numquam abſterritum vel retardatum fuiſſe Suetonius memoriæ prodidit (3). Re enim vera quomodo ex iis quæ temere fiunt caſuque eveniunt, futuræ res intelligi, ac prænunciari poterunt? Nam ſi falluntur, ut graviſſime Tullius animadvertit

(1) Nihil mirum eſſe debet, ſi homines veræ Religionis lumine nondum illuſtrati, tam creduli, tamque ſuperſtitioſis artibus addicti fuerint. Sed poſtquam divini ſplendoris radii toto terrarum orbe diffuſi Idololatriæ tenebras erroreſque depulerunt, mirabuntur, credo equidem, ſeri ſapientioreſque nepotes ſuperiori ætate tot inventos eſſe, & nonnullos adhuc inter nos reperiri, qui Aſtrologiæ fidant, divinationes ex ſuperſtitioſis eruant obſervationibus, auguria metuant, atque omina capiant. Quis vero non vehementer indignabitur nunc non deeſſe, qui auri ſacra fame perciti ſomnia obſervant, atque ex iis divinationes educunt, milleniſque ſtudent futilibus & ſuperſtitioſis artibus; ut parta ludi (*Lotto*, vocant) omnium incertiſſimi, & difficillimi victoria congerant divitias, quas in mare *Sapiens* ille demerſit, ne ab eis mergeretur.

Heu hominum ignaræ mentes, heu pectora cœca!

(2) V. *Hiſtoir. Critiq. des erreurs popul. Amſterd.* 1733.

(3) In vit. Cæſar. LIX.

tit (1), qui nihil ſine probabili aliqua conjectura ac ratione dicunt; quid exiſtimandum eſt de conjectura eorum, qui extis, aut avibus, aut oſtentis, aut oraculis, aut ſomniis futura præſentiunt? Hinc merito ſapiens ille Cato apud eumdem Tullium mirari ſe ajebat, quod non rideret Haruſpex Haruſpicem cum videret. Nullam vero ſydera inter aſtrorumque motus & converſiones, ac futuros humanos eventus conjunctionem intercedere intelliget quicumque ſibi conſcius eſt, ſe quæ mavult agendi libertate pollere, probeque ſcit omnes rerum viciſſitudines regere, humanaque inflectere pectora Illum, qui aſtra & ſydera, cunctaſque a ſe creatas res ſupercilio movet. Neceſſe eſt ergo fateri multa popularibus erroribus propagata, multa ſuperſtitione ad continendos in officio homines vana formidine religionis invecta eſſe; ut olim contigit Romæ (2), ubi Plebs a Patriciis hiſce artibus, quarum iſti notitiam ſibi uſumque peculiariter addixerant, ludificata jugiter fuit.

CAPUT V.

Quibus variis nominibus deſignentur exercentes ſortilegas artes; & quam grave eorum ſit facinus.

QUi Sortilegio dant operam, Sortilegi, vel Divinatores generatim appellantur. At quemadmodum ſingulæ Sortilegii ſpecies hactenus enumeratæ (Cap. III. & IV.) diverſis inter ſe nominibus

(1) *De Divinat. Lib. II.*
(2) V. Heinec. *Synt. Antiq. I. 3.*

bus distinguuntur; ita etiam quicumque eas exercent peculiarià nomina acceperunt. Sortilegi quidem germana adhibita vocis significatione dicuntur, qui sortibus ductis futura audent credulis prænunciare; atque hoc pacto quæstum mentiendo faciunt (1): Augures vocati sunt, qui ex avium cantu ac volatu quid eventurum sit conjiciunt; Haruspices, qui exta hostiarum & fibras inspiciunt; Vates denique, qui se Deo plenos esse simulantes responsa dant. Ariolorum nomen, teste Turnebo (2), omnibus exta rimantibus, & per furorem vaticinantibus commune est: Somniorum conjectores sunt, qui somnia interpretantur; Astrologi, qui fata cujusque nosse profitentur, & natalitias syderum observationes edunt (3). Hi Jure Romano Mathematicorum quoque nomine designantur, quod præstantis ac utilissimæ disciplinæ nomine ad fallendum abuterentur (4). Sed quomodocumque hujusmodi sycophantæ appellentur, certum est eos omnes in sanctissimam, qua pure colendus est Deus, Christianam Religionem gravissime peccare.

Ac re quidem vera, ut opportune docet D. Thomas

(1) V. Matth. *ad Lib.* 48. *ff. tit.* 5. *cap.* 5.

(2) XIX. *Advers.* 20.

(3) *Chaldæi* vulgo nuncupabantur Astrologi omnes, Genethliaci, astrorumque Speculatores, ut liquet ex *Leg.* 5. *Cod. de malefic. & mathemat.* quia illorum disciplina tradita primum apud Chaldæos, quæ gens Astrologiæ valde dedita fuit. Cic. 1. *de Divinat.* Hinc Chaldæus pro Astrologo dictus, ut Arabs pro latrone &c. V. *Gothofred. in not. ad cit. Leg.* " *Vulgus*, ut testatur Gellius *Noct. Attic. lib.* I. *cap.* 9., *quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit.* „

(4) V. Gothofred. *ad tit.* 18. *Cod. Lib.* 9.

mas (1), multis modis Sortilegi peccant. Principio enim qui adhibitis Sortilegiis futuros eventus divinare contendunt, ii profecto frustra & irreverenter divinæ providentiæ secreta pulsant, atque præscientiam, qua solus pollet Deus, ad creatas humanasque res transferre videntur; quod sine impio scelere fieri vel excogitari non potest; præsertim si dæmoniacæ sortes ad divinandum adhibitæ sint. Tunc siquidem quæ singula sunt gravissima facinora Apostasia, Sacrilegium, improba curiositas, iis omnibus sese Sortilegi obstringunt. Quid? quod non alii fortasse frequentius, quam Sortilegi turbas in Republica ciere solent, & communem tranquillitatem labefactare. Nam, ut bene Tacitus observavit (2), qui sortilegas artes exercent, genus hominum est potentibus infidum, sperantibus fallax, quorum responsis leves animi ad novas spes facile impelluntur. Itaque tam prohibitum est impias hujusmodi artes docere, quam discere; tam exercere, quam exercentibus fidem præstare ac adhærere (3); atque in quoscumque Sortilegii criminis reos severissimæ constitutæ sunt pœnæ, quas mox tandem enumerabimus.

---

(1) 2. 2. *Quæst.* 95. *art.* 1.
(2) *Annal. Lib. II. Cap.* 32.
(3) *Cod. Lib.* 9. *tit.* 18. *Leg.* 8.

C CA-

CAPUT VI.

Pœnæ recensentur sacris Canonibus Romanisque Legibus adversus Sortilegos, & Divinatores indictæ.

QUondam Jure Romano pœna capitali punitos, qui de salute Principis, vel summa Reipublicæ vaticinati essent, J. C. Paulus meminit (1); cæteros vero Divinatores inflicta prius fustium correctione civitate pulsos fuisse. Sed tandem Christianorum Imperatorum constitutionibus in Sortilegos omnes, Augures, Haruspices, Vates capitalis pœna indiscriminatim imposita habetur (2).

Jure autem Canonico Laici, qui sortilegas artes exercuerint, excommunicatione plectuntur; Clerici degradantur: & in excommunicationis quidem pœnam incurrunt qui nihil aliud egerint, quam Sortilegos Hariolosque consulere (3). Quod si a Clerico factum sit, detrudendus est in Monasterium ad perpetuam pœnitentiam agendam. Interpretes, rerumque criminalium Scriptores docent Sortilegium, quod hæresim, ut ajunt, manifestam contineat, pœnis coercendum esse, quæ manent hæresis crimen (4). De pœnis Astrologorum peculiares extant Constitutiones Romanorum Pontificum Xisti V. & Urbani VIII., quæ a memoratis Scriptoribus late exponuntur, & quibus cautum est de crimine Sortilegii posse Fidei Quæ-

(1) *Sentent. V. tit. 21.*
(2) *Cod. lib. 9. tit. 18. Leg. 5.*
(3) *Cap. 1. & 2. de Sortil.* V. Thesaur. *de pœn. eccl. v. superst.*
(4) V. Farinac. *de hæres. quæst.* 181.

Quæſitores una cum Epiſcopis certatim judicia (1) exercere.

CAPUT VII.

Quid ſit Magia, & quid ſub ejus nomine veniat.

CÆterum Sortilegis ac Divinatoribus & affinitate & improbitate criminis ii pares, immo etiam ſuperiores ſunt qui Malefici Jure Romano nuncupantur (2), quoſque Magos, ſi mares, ſi vero fœminæ, Lamias vel Striges vulgus appellat. Magi porro a Magia dicuntur, quam callere profitentur, & de qua tempus jam eſt, ut ſermonem inſtituere adgrediamur. Magia perſica vox eſt, quæ idem ſignificat ac ſapientiam atque doctrinam: unde ii quondam Magi vocabantur, quos primum Sapientes, poſtea modeſtiori nomine Græci & Romani Philoſophos appellarunt (3).

(1) Sed utrum ad Judices ſolum Eccleſiaſticos, an ad Laicos quoque pertineat cognitio Sortilegii, Doctores diſſentiunt, ut obſervat Gagliard. *Inſtit. Canonic. Lib.* 4. *tit.* 15. §. 44. Quoniam vero hoc crimine & Religio læditur, & publica tranquillitas perturbatur, ſic commode poterit omnis diſſenſio componi, ut Epiſcopi æque ac Magiſtratus Civiles de Sortilegio cognoſcant; illi quidem ut Canonicis Cenſuris peccantes corripiant; hi autem, ut eiſdem, tamquam publicis reis, corporeas pœnas infligant. V. Caravit. *Inſtit. Criminal. lib. I.* §. 3. *cap.* 28. §. 28. Van-Eſp. *Jur. Eccleſ. part.* 3. *tit.* 4. *cap.* 3. Sed ſi res ſit de eccleſiaſticis perſonis, quæ hujuſmodi facinoris inſimulentur, illius cognitio Epiſcopis peculiariter reſervata eſt Apoſtolicis Conſtitutionibus, quas refert Girald. *Expoſit. Jur. Pontif. lib.* 5. *tit.* 21. quod & obtinet quando Sortilegium ſit cum Hæreſi, ut ajunt, conjunctum.

(2) *Cod. Lib.* 9. *tit.* 18. *Leg.* 5.

(3) V. Brucker. *Hiſt. crit. Phil.*

Duplex autem a Scriptoribus Magiæ genus diſtinguitur, naturalis altera, altera præternaturalis ſeu ſuperſtitioſa atque dæmoniaca. Illa circa naturam reſque naturales, earum cauſſas, occultaſque vires cognoſcendas, ignotas vulgo eruendas qualitates, atque edendos effectus cuicumque haud facile obvios verſatur (1); quam omni ævo, & apud politiores Gentes ſummi coluere Viri, quorum ſolertia ac labore Phyſicæ, ut vocant Experimentalis, ſtudium atque uſus & invectus, & in communes hominum utilitates ſummopere propagatus eſt (2). Magia autem præternaturalis, dæmoniaca, ſuperſtitioſa vanas maleficas impiaſque artes complectitur, quibus nihil non mirum exitiale atque portentoſum Dæmonum vi atque opera intercedente fieri non poſſe narratur. Atque colluvies Circulatorum & Sycophantarum, qui Magiam naturalem ſe excolere jactantes ſuperſtitioſam ac dæmoniacam profitebantur, atque pernicioſas nefariaſque artes exercebant, in cauſſa fuit, ut Magia generatim male in vulgus audiret, criminiſque nomen demum (3) evaderet.

Quid porro ſub Magiæ crimine venire debeat non admodum conſtat inter Scriptores, qui de illo tractarunt.

---

(1) Appoſite, ſi quis alius, Magiam naturalem deſcripſit Campanella *de ſenſ. rer. ſive de natur. Mag. Lib. VI. cap. 6.* ſcribens: *Quidquid Sapientes faciunt imitando naturam, aut ipſam adjuvando per artem non modo plebi ignotam, ſed communitati hominum; id magicum opus haberi: unde prius quam ars vulgetur, ſemper dici Magiam; arte vero manifeſtata ſcientiam eſſe vulgarem.*

(2) Boyl. *de util. Philoſoph. Experim. cap. II.*

(3) Bohemer. *Elem. Jur. Crim. Sect. 2. cap. 4. §. 56.*

runt. Nam ab aliis hoc crimen ad plures diversasque species porrigitur; alii species contrahunt, quæ sub eo comprehendendæ sunt: multi Sortilegium quod maleficum & amatorium vocatur cum Magia confundunt: contra vero quibusdam placet istam ab illo distinguere. Tandem plerisque Magia est crimen illorum, qui commercium, ut ajunt, cum Dæmone habent: quod commercium fere omnes rerum criminalium Scriptores vel expresso vel tacito pacto iniri docent (1). Expressum cum Dæmone pactum eos contraxisse tradunt (2), qui Deo religioneque ejurata se totos Dæmonis potestati subjiciunt eique obsequium pollicentur; ut ipso opitulante quæ velint, mira, ardua, iniqua perficere valeant. Pactum vero cum Dæmone tacitum memorati censent Scriptores ab illis initum esse,

(1) Si fides eisdem adhibeatur Scriptoribus, quorum antesignani extiterunt Tritthem. *in Antipal. Malef.* & Martin. Del Rio *Disquis. Magic.* expressum cum Dæmone pactum in conventu Magorum (Sabbathum vocant) solemniter stipulatur, infernisque initiato mysteriis character quidam imprimitur veluti tessera dæmoniaci fœderis. Plura deinde hisce similia ipsi de hujusmodi pacto differentes comminiscuntur, quæ

Non sani esse hominis non sanus juret Orestes.

Enimvero non defuerunt, qui dæmoniaca ista fœdera atque pacta negaverint. Eminent potissimum inter Italos nostros eruditissimus March. Maffei: *Arte Magica dileguata:* Jan. Rinald. Carl. *Epist. de Orig. Mag.* §. 39. inter Germanos Speuf. *Cauth. Crim.* Thomas. *Dissert. de crim. Mag.* Bekker. aliique: inter Gallos D. d'Andrè *Epist. Mag. Epist.* 2. Sed illa adstruere & contra impugnatores præ cæteris asserere adgressi sunt P. le Brun. *Hist. Critiq. des superst. Tom. I. Liv. 2. chap. 1.* Scheuchz *Phys. sacr. tom.* 4. *pag.* 318. Preat. *Mag. dimost. artic.* 4. *& seq.* Hieronym. Tartarot. *Congresso notturno delle Lamie, Lettera al Carli*, &c.

(2) Carpzov. *prax. Crim. part.* 1. *quæst.* 48. *num.* 11. Berlin. *part.* 4. *concl.* 3. Alph. a Castr. *de imp. Sortil. hær. cap.* 2.

esse, qui licet commercii cum Dæmone expertes; ea tamen Sortilegia patrant, quæ probe sciunt non natura sua, sed dæmoniaca opera vi aliqua pollere. Sed consultius commodiusque mihi egisse videntur qui (1) hæc omnia conjunctim complectentes ad Magiæ crimen retulerunt superstitiosas quascumque, improbas & maleficas artes, quibus Dæmonum, ut asserunt, intercedente auxilio atque opera accita nefarii homines utuntur ad inferendas ærumnas aut avertendas, ad præstigia, nefandasque res, & cujuscumque generis maleficia patranda.

CAPUT VIII.

Quibus argumentis constet de vi artium Magicarum.

At vero Magiæ magicisque artibus eane Dæmonis opera & potestate tot tantasque miras, insuetas, perniciosas res efficiendi vis inest, qua artes illas pollere malefici cupiunt, & plerique hominum credunt? Id scilicet est, quod omni ævo doctissimorum virorum ingenia exercuit, & de quo nostra patrumque memoria gravissimi Scriptores ingenti doctrinæ adparatu, magnaque animorum contentione sedulo quæsierunt, & copiosissime disceptarunt (2). Quæ quidem disputatio ad Criminalem Jurisprudentiam potissimum pertinet. Ab illa enim disputatione quid de crimine Magiæ censendum, quidve statuen-

(1) V. Alph. *Jur. Crim. Lib. III. De Sortileg.* §. 4. *& seq.*
(2) V. de Cauz. *de Cult. Mag. Lib.* 1. *cap.* 4.

tuendum ſit prorſus pendet. Quare antequam ulterius progrediamur, ea hic a nobis omnino attingenda eſt. Quod ita præſtabimus, ut breviter primum gravioribus, quæ in utramque partem afferuntur, expoſitis argumentis, deinde enarrata ratione, quæ probabilior receptiorque eſſe perhibetur, diſcrepantes componendi opiniones; unuſquiſque quid debeat ſentire, poſſit ſecum animo reputare.

Principio igitur qui Magiæ magiciſque artibus ſummam dæmoniaca opera vim ineſſe aſſerunt, ii divinæ innituntur auctoritati ſacrarum Litterarum. Ex his quippe conſtare inquiunt permiſſum Dæmonibus illudere hominibus, eoſque prodigiis editis ad peccandum allicere (1). Cumque ingenii acie Dæmones excellant, multiplici ſcientia præditi ſint, & dotibus polleant, quæ ut ajunt, Spirituum propriæ ſunt; jam res poſſunt humanis impares viribus efficere, quæque homines intelligentia ac ratione comprehendere nequeunt: quo referuntur immiſſæ a Dæmone in Job virum juſtum repentinæ acerbiſſimæque calamitates, prodigia a Magis Pharaonis patrata, Samuel a Pythoniſſa inſtante Rege Saule excitatus, & Dæmon denique cui nomen Aſmodæus, qui ſeptem priores Saræ viros interemerat, ab Angelo Raphaele in Deſertum ſuperioris Ægypti relegatus, ne inſonti Tobiæ eidem nupturo noceret. Huc accedunt luculentiſſima teſtimonia, quæ innumeri fere diverſo tempore diverſiſque locis

---

(1) Bodin. *Dæmonom. Lib. II.* Torreblan. *Lib. II.* Del Rio, *Diſquiſit. Magic.*

locis Magiæ Rei solemniter ediderunt (1), qui in Judicio fassi sunt dæmoniaca fœdera iniisse, cum Dæmonibus habuisse commercium, eorumque opera ac vi miras se res gessisse (2), & maleficia patrasse. Quod si alicui fortasse non admodum hujusmodi testimoniis & confessionibus deferendum esse videatur; quis tamen, ut concludunt dæmoniacæ magicarum artium vis assertores, tam audax erit, qui universarum Gentium consensui repugnare, omnium fere doctorum virorum opinionem contemnere, ipsam denique civilium sacrarumque Legum censuram reprehendere non vereatur? Constat enim apud homines vetustissimam fuisse (3) magicarum artium notitiam atque usum, inolitam ubique de præternaturali seu dæmoniaca illarum artium vi persuasionem, cognitum

(1) V. Remig. *Dæmonolatr. Lib.* I. Malleus *Malefic. Tom. II.* Michael *Pneumat.*

(2) Nemo miracula hic cum præstigiis confundat, quæ duo non semper sedulo distinxerunt nonnulli inter eos, qui Dæmonis magicarumque artium opera nihil non fieri posse contendunt. Miracula enim solus Deus edit, qui universas mundanas res finxit, suoque nutu moderatur. *Operatio miraculorum*, ut solide sapienterque docet D. Thom. *Quæst. Disp. q. 6. art. 5. est quoddam divinum testimonium indicativum divinæ virtutis & veritatis; quæ si Dæmonibus, quorum voluntas tota in malum est, daretur, Deus falsitatis eorum testis existeret; quod divinam non decet voluntatem.* Itaque plerique graviores Magiæ adsertores docent cum Lactantio *de ver. Sap. lib. 4. num. 5.* artem magicam moliri solum aliquid ad circumscribendos oculos valere. Nec aliter D. Augustinus miracula a Magis Pharaonis edita interpretatur *de Civ. Dei lib. 21. cap. 6.*

(3) Plin. *Hist. Nat. Lib.* 30. *cap.* 1. Memoir. *de l' Academ. roy. des Inscript. Tom. IV. & VI.* Histoir. Critiq. *des erreurs popul. Amsterd.* 1733.

tum cultiores inter Populos Magiæ crimen, & severissimis pœnis vetitum atque expiatum.

C A P U T IX.

Exponuntur rationes illorum, qui nullam Magicis artibus vim inesse contendunt.

AGe nunc eos audiamus, qui ut de priscis quibusdam Romanis refert Horatius (1), somnia, timores magicos, miracula, sagas, nocturnos lemures, portentaque thessala ridentes, ullam magicis artibus vim inesse plane inficiantur, & quorum non exigua semper extitit manus. Atque hi quidem, quos inter nonnulli spectatæ pietatis probatæque doctrinæ viri, compertum esse debere ajunt *Deum*, ut D. Paulus scribit, *non subjecisse Angelis orbem terræ futurum*; (2) ac propterea nulla vi magicas artes Dæmonum opera augeri ac pollere, illasque exercere ac profiteri flagitiosam certe rem esse, modo ad Blasphemiæ, modo ad Superstitionis, modo ad Stellionatus, ac etiam Veneficii delicta pertinentem; sed quæ nequaquam Magiæ crimen tale præseferat, quale vulgo perhibetur. Ab illis autem asseritur congerronum improborumque hominum astu & nequitia, popelli credulitate, Philosophiæ naturalis ignoratione, ac præjudicatis hominum opinionibus factum esse, ut fama præternaturalis seu dæmoniacæ magicarum artium vis excitata primum fuerit, & sensim latissi-

(1) *Lib. II. Ep. 6.* (2) *Epist. ad Hebr. II. 5.*

me propagata (1). Nam quæ de Magis, magicisque artibus habentur in sacris Litteris, ea longe aliter ac interpretentur Magiæ adsertores, ab istius impugnatoribus explicantur, atque ut plurimum ad hariolos referuntur, præstigiatores, atque veneficos aliosque hujusmodi surfuris homines (2). Testimonia porro & confessiones illorum, qui de crimine Magiæ accusati se familiariter usos esse cum Dæmonibus, multaque & portentosa facinora dæmoniaco auxilio ac opera egisse in judicio fassi sunt; nihili censent esse facienda. Ea siquidem partim metu vique tormentorum, partim Judicum, qui reos interrogabant, dolo ac nequitia extorta sunt, partim denique tribui debent præjudicatis ipsorum reorum opinionibus & perturbatæ corruptæque phantasiæ, (3) qua decepti ea se egisse fatebantur, quæ facere quidem concupiverant, sed numquam reipsa patraverant. Historiis autem constat iis in regionibus, ubi, quemadmodum in Lotharingia, bona illorum, qui tamquam Magiæ Rei damnarentur, Fisco Dynastarum addicebantur; (4) frequentissimam superiori ævo fuisse hujus criminis accusationem, & longe numero plures, quam in tota fere reliqua Europa Lamias Magosque inventos & condemnatos esse. Cujus rei caussam subodoratus fortasse, qui tunc apud finitimos Fœderatos Belgas flo-

(1) Scot. *Detect. Art. Magic.* Wier. *de præst. Dæm.* Pierquin. *Ouvres Physiq. & geogr. Dissert.* 18.
(2) V. Bochar. *De anim. Sacr. Script. par.* 2. *lib.* 3. *cap.* 5.
(3) Speus *Caut. Crim. Dub.* XX *& seq.*
(4) V. Montagn. *Es. de Moral. Liv.* 1.

florebat Arnoldus Vinnius emunctæ naris Jurisconsultus, *Multa nimis*, scripsit, *temere credi*, *multa illis* (Magiæ accusatis) *vane affingi*, *multa falsa per tormenta illis exprimi*, *nec paucos per injuriam ignibus tradi mihi persuasum est* (1). Postremo quod pertinet ad communem Gentium consensum, & plerorumque Scriptorum persuasionem de præternaturali seu dæmoniaca magicarum artium vi contendunt qui hanc negant, utramque rem, si quid valet, valere solum, ut isto luculentissimo exemplo evidentius eluceat nullo non tempore homines etiam minime vulgares neque ignaros, non gravissimis erroribus obrutos, præjudicatisque opinionibus irretitos fuisse. Itaque disputationem suam sic concludunt, ut eam Seneca jam concluserat scribens (2), *nihil horum quæ vulgo feruntur magicis artibus posse fieri tam certum esse*, *ut ea de caussa nullius Philosophi schola intranda sit*.

CAPUT X.

Quemadmodum nonnullis visum diversas, secumque pugnantes de vi Magicarum artium sententias conciliare; & quænam probabilior receptiorque illas componendi ratio esse perhibeatur?

QUamquam duæ illæ hucusque expositæ non vulgarium solum, sed etiam eruditorum hominum opiniones, quarum altera affirmat, altera

(1) *Com. ad Inst. Lib.* 4. *tit. ult.* §. item *L. Cornel.*
(2) *Lib.* 1. *Natural. Quæst. cap.* 7.

tera vero negat præternaturalem dæmoniacamque vim magicis artibus inesse, sibi invicem omnino adversentur; tamen fuerunt nonnulli qui viam inire tentaverint utrasque simul conciliandi, ac tantas demum componendi lites, quæ inter unius alteriusque sententiæ patronos jamdiu vehementissime fervent. Atque horum princeps & quasi dux laudatur Scipio Maphejus, vir editis pluribus variisque eruditis operibus notissimus in Litteraria Republica. Cum enim placuisset Maphejo (1) in scenam prodire adversus Hieronymum Tartarottum Academicum Roboretanum, qui vernaculo sermone librum evulgaverat ingenti plausu exceptum (2), quo in libro multæ quidem de Lamiis, nocturnoque earum conventu refutabantur præjudicatæ vulgi opiniones; sed luculentius atque elegantius, quam antea factum esset, præternaturalis dæmoniacaque magicarum artium vis adstruebatur; nactos illico est magni nominis adversarios, nec exiguis difficultatibus cœpit urgeri. Ut autem & ab his sese expediret, & illorum tela evaderet, alio se vertit, atque viam vel primus omnium, vel cæteris sane explicatius, ingeniosiusque inire ingressus est, qua, si fieri posset, discrepantes tuentium æque ac impugnantium præternaturalem dæmoniacamque artium magicarum vim sententiæ conciliarentur. Itaque novo scripto opere (3) tempora distinguenda esse censuit; & agnovit quidem præternaturalem dæmo-

(1) *Art. Magic. dileg. Veron.* 1750.
(2) *Del Congres. nott. delle Lamie. Rovered.* 1749.
(3) *Art. Magic. Annichil.*

moniacamque magicarum artium vim ante Christum natum; sed illam post ejus nativitatem, confectumque divinitus humanæ reparationis opus desiisse penitus multis fretus argumentis, nonnullisque librorum novi Testamenti veterumque Ecclesiæ Patrum locis ad hanc suam confirmandam opinionem adductis contendit. Qua distinctione, pace tanti viri dixerim, nec patronis nec adversariis præternaturalis dæmoniacæque magicarum artium vis satisfecit; quin immo sibi contradicere visus est, ut ei Tartarottus ipse verissime objecit. Ac ii quidem qui præternaturalem dæmoniacamque vim artium magicarum prorsus respuunt, haud passi sunt se a sua dimoveri sententia. Si enim, ut jampridem bene observarunt, visum est Maphejo sapientiæ bonitatique Dei repugnare, ut Diabolum mortalibus sinat illudere; id ante æque ac post Christi Servatoris adventum repugnasset. Atqui primum illud non negat Maphejus; restat igitur ut alterum quoque inficiari nequaquam recte potuerit. Tum vero qui in altera erant sententia adstruente præternaturalem dæmoniacamque vim artium magicarum, ut in nova sua castra transirent ab eis Maphejus impetrare non potuit. Scitissime siquidem regesserunt quibus librorum novi Testamenti locis ipse usus est ad singularem hanc suam constabiliendam doctrinam, ea latius patere, quam ipse vellè videatur. Idcirco enim illis in locis Dæmonum regnum eversum, eosque ligatos dici sentiendum, non quia desierint Dæmones illudere mortalibus; sed quod adversus novum regnum, Ecclesiam nempe,

quam

quam Christus acquisivit sanguine suo, & in æternum duraturam constituit, ii prævalere nullo modo possint (1). Tandem & ipsa quorumdam priscorum Ecclesiæ Patrum testimonia, quibus laudatus Auctor vel maxime innititur, constat non ita esse perspicua; ut secus ac ille pro sua illustranda opinione interpretatus est, soleant rectissime a communi Theologorum schola interpretari.

Verum enim vero omissa, quæ neutri parti arrisit, Mapheji opinione dicendum tandem quænam probabilior receptiorque ratio esse perhibeatur dissentientes feliciter componendi sententias, & veteres longasque doctorum hominum contentiones tollendi. Nemo autem hujusmodi rationem solidius concinniusque persequutus est viro doctissimo Thoma Maria Mamachio (2), cujus fere verbis, eadem ratio hic exponetur: scilicet artem esse ullam scientiamque magiæ qui putant, næ ii omnes maximo in errore versari videntur. Nam si qua esset ars magica, ea quidem certe triangulis quibusdam alteriusve generis figuris, verbisque contineretur. Atqui nexus colligatioque triangulorum cum naturis vacantibus corpore non modo

(1) Non est diffitendum varias esse de iis librorum novi Testamenti locis Interpretum sententias, præsertim vero de loco Apocalypf. Johan. *cap.* 20. At observatum est a Clarif. Mamachio *Orig. & Antiqu. Christ. Lib. III. cap. I. §. VIII. pag.* 134. *not.* 1. neminem Orthodoxorum ante hæc tempora fuisse, qui eumdem Apocalypsis locum sic, ut Mapheius statuit, esse intelligendum arbitraretur. V. Calmet *in cit. cap.* 20. *Apoc. pag.* 922. *edit. Lucens.*

(2) *Orig. & Antiq. Christ. Lib. III. Cap. I. §. VIII.*

ćto non esse ulla, sed ne comprehendi quidem cogitatione potest. Quotus autem quisque tam est ineptus, ut sibi persuadeat Dæmoni indefinite prorsus permissum vel suo arbitrio, vel cujusvis mulierculæ improbique hominis rogatu accersituque ludificare atque vexare mortales? Sed evenisse interdum, ut superstitiosis impiisque quorumdam Sycophantarum conatibus mali Dæmones faverint, & sic magicis artibus vis, quam natura sua non habent, dæmoniaca opera quandoque accesserit; id & sacrorum Bibliorum auctoritati conforme, & antiqua reverenda traditione confirmatum esse videtur. Quod autem quando contigit, & quidem perraro admodum, ut nemo prudens non it inficias; factum est divino singulari permissu sive ad exemplum, sive ad pœnam hominum, sive aliis arcanis ex caussis, quas nosse non licet, nec audacter fas est perscrutari.

CAPUT XI.

Quænam soleant vulgo tribui Magiæ.

SEd quomodocumque se res habeat, & sive quis probabiliorem receptioremque sequatur, cujus supra meminimus, sive opportunam aliam idoneamque studeat comminisci rationem diversas atque discrepantes de præternaturali dæmoniacaque vi artium magicarum sententias conciliandi; id sane apud omnes constat, scilicet mira quæcumque & portentosa iis artibus fieri & canere Poetas, & Scriptores narrare, & credere vulgus, & Maleficos venditare. Proditum

tum in primis magicarum artium vi, pluribusque diversis adhibitis superstitionum speciebus morbos diuturnos atque gravissimos hominibus, ipsamque mortem, modo repente, modo sensim inferri. De Germanico quidem memoriæ prodidit Svetonius (1) eum devotionibus tentatum extinctumque fuisse. Tum quoque traditum magicæ operæ adscribendas esse fascinationes, quæ adspectu, oculorum obtutu, lingua ultra placitum laudante peragi dicuntur, & quæ sæpe legas vel audias maleficia conflari, ut somnus obrepat, possint inedia, dolor, tormenta tolerari, tacenda alto premi silentio, ut conjuges impediantur ab usu conjugii, abortus sequatur, pueri rachitidis morbo adficiantur, hisque similia patrentur (2). Contra vero validissimas esse magicas artes ad maleficia quæcumque solvenda, expellendos morbos, sanitatemque recuperandam (3) Leges ipsæ Romanæ aperte

(1) *In Caj. Calig. Cap. I.*

(2) V. Apul. *Metamorph.* Damohud. *Prax. crim. cap. 6.* Del Rio *Lib. 2. q. 6.*

(3) Apud veteres quoque Christianos sensim irrepserat usus hujusmodi superstitiosa remedia adhibendi non tam pietatis contemptu, quam fascinatione vulgarium errorum. Ac res tandem eo usque processerat, ut D. Joan. Chrysost. *Homil. 8. ad cap. 3. Epist. ad Coloss.* aliquatenus martyrio æquaverit " si puer ægrotus amuleta non fecerit. „ Sed ea semper improbavit Ecclesia, & impositis pœnitentiis animadvertit in illos, qui hujusmodi phylacteria adhiberent. *V. Can. 36. Synod. Laodic. Can. 61. Syn. Sextæ in Trul. Tom. 1. & 3. collect. Concil. Harduin.* Utinam nec nostra quoque ætate invenirentur, qui superstitiosis remediis fidem adhibere non erubescunt! Cum nonnullis abhinc annis a lethali morbo vix emersus in tertianas febres inci-

te innuere videntur, quibus cavetur, *nullis criminationibus eos implicandos esse, qui magicis artibus remedia ægris corporibus quæsierint* (1). Multa certe ac mirabilia vulgo narrantur de amuletis, quo nomine veniunt remedia magica, ut numismata, ceræ imagines, carmina, potiones narcoticæ, arcana & inusitata verba, quæ ad arcendos morbos & impendentia mala amolienda adhibentur. Et quamvis hæc omnia *commenta hominum*, ut scribit Frommannus (2), *esse videantur rationi & experientiæ adversantia, tamen quemadmodum Marcellinus testatur, quondam medicinæ admisit auctoritas* (3).

Amorem præterea, qui forma solum & moribus conciliatur, philtris magicisque poculis atque carminibus excitari, diuque ali fama est. Verum

Phasias Æsonidem, Circe tenuisset Ulyssem,
Si modo servari carmine posset amor,

ut cecinit artis amandi Magister (4), a quo discent spem omnem abjicere eos debere, qui ut vivat amor ad Æmonias artes recurrunt. Narratur quoque præparatis magico artificio poculis pudicos animos ad libidinem sæpe percitos; & contra aliquando veteres

E ex-

---

cidissem, non defuit qui mihi homini philosopho, nec simul ignaro quid liceat Christiano, nescio quod phylacterium omni ope enixus est propinare ad repellendam reversionem febrium, quæ adventante vere mutatoque cœlo sua sponte tandem evanuerunt.

(1) *Cod. Theodos. lib.* 9. *tit.* 18. *Leg.* 3.
(2) *De fascin. Lib.* I. *par.* 2. *sect.* 2. *cap.* 19.
(3) *Lib. VI. cap.* 18.
(4) Ovid. *De art. am.*

extinctos amores , & in acre odium extemplo conversos. Veteres autem ita fuere persuasi magicis artibus fruges posse in alienum agrum exportari , imbres, ventos tempestatesque attrahi atque repelli (1), ut Decemviri Romæ Legibus XII. Tabularum pœnas præscripserint adversus excantantes alienas fruges (2); & Imperator Constantinus M. crimine nequaquam teneri eos declaraverit (3) , qui magicis artibus fruges conservarent , & grandinem tempestatemque a satis averterent.

CAPUT XII.

Quid rerum Criminalium Scriptores de dæmoniacis fœderibus seu pactis tradant?

NEmo mirabitur tot tantaque portenta, quot superiori Capite retulimus, edi a Magis Lamiisque , nisi qui numquam legerit vel audiverit illos fœdus cum Dæmonibus inire , iisque , ut fit inter amicos, familiariter uti; aut si legit vel audivit, fidem auditis lectisque habere noluerit. Ac multa quidem de illis vulgo feruntur , & a Scriptoribus narrantur, quæ summam profecto cuique admirationem mo-

---

(1) V. Quintilian. *Declam. XIV.*

(2) Doctissimus Antonius Matthæus *ad tit. II. lib. 47. Dig. num.* 5. " *Verosimile haud esse* scribit *Decemviros de alienis frugibus excantatis legem propositur os fuisse , nisi comperissent id revera contigisse* ,,. Quanto sagacius Senec. *Quæst. Natural. Lib.* 4. *cap.* 7. " *Apud nos* , inquit , *in XII. Tabulis cavetur , ne quis alienas fruges excantassit . Rudis adhuc Antiquitas credebat , & attrahi imbres cantibus posse , & repelli* ,,.

(3) *Cod. Lib.* 9. *tit.* 18. *Leg.* 4.

movere debent. Nam credit vulgus, afferunt Scriptores (1), Magos Lamiasque amatorios cum Dæmonibus ludere lusus, eorumque impudicis amplexibus delectari, & concubitu frui: tum vero utrosque transmutari in hircos, volitare per aera (2), statis noctibus ad inferna celebranda mysteria simul convenire, aliaque his similia patrare (3). Nihil Massylæ Sacerdoti magicarum artium vi factu non possibile

(1) Godelm. *De Mag. Lib.* 1. Bodin. *De Dæmonom. Lib. II.* Libau. *Strigiport.* Amoen. *De delict. & pœn. tit.* 8. §. 6.

(2) Lucii Apuleji Philosophi Platonici vitam, fata atque scripta nemo vel leviter eruditus ignorat. Is *XI. editis Metamorphoseon libris*, quidquid Magos Lamiasque moliri & facere, quidquid theurgicis artibus peragi posse superstitiosa & credula Antiquitas rebatur, nova elegantique ratione expressit atque delineavit. Sed longe alius ipsi scopus, quam recentioribus Dæmonographis Scriptoribus, quorum agmen ducit notissimus Martinus del Rio. Nam isti quæ collegerunt retuleruntque, ea credidisse videntur, aliisque bona fide credenda propinasse. At Apulejo mens fuit popularium errorum satyram scribere, & magica portenta sic narrare, ut,

Si foret in terris, rideret Democritus.

Nec defuit nostra ætate, qui Apulejum provido consilio imitaretur, nempe Auctor gallici libri inscripti *Histoire des imaginations de Mr. Oufle*, quem nos iis legendum commendamus, qui anilibus narratiunculis præjudicatisque circa hujusmodi res vulgi opinionibus a pueris imbuti sunt.

(3) Temperare mihi non possum, quin inter innumera fere quæ legi Magis Lamiisque tributa portenta speciminis loco unum hoc exemplum subjiciam. Tritthem. *in Quæst.* 3. *ad Maxim.* scribit, *satis sibi constare quamplures sagas verbis & herbis fortissimas quasdam aperuisse seras*. Est hoc vetus Goetarum commentum, scilicet æthiopidis herbæ tactu clausa aperiri omnia: quod referens Plinius *Hist. Natural. Lib.* 36. *cap.* 4. opportunissime animadvertit: *Non satius fuit Æmilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis claustra per tot annos quatere.*

bile Annæ sorori Dido referebat apud Virgilium (1).

Hæc se carminibus promittit solvere mentes
Quas velit: ast aliis duras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, & vertere sydera retro;
Nocturnosque ciet Manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

Sed ut non defuerunt qui nulla magicas artes vi pollere contenderent, quemadmodum paullo supra (Cap. IX.) narravimus; sic multi etiam quæcumque vulgo de Magis & Lamiis tradita scriptaque habentur impugnare adgressi sunt. Atque hi magno argumentorum adparatu, ingentique rationum pondere instructi Strigiportium, Sabbatha, transmutationes, cæteraque his similia fieri nequaquam posse, nec aliter quam risu a prudentibus doctisque viris excipienda esse demonstrarunt (2). Quin immo nonnulli inter eos veriti non sunt ipsa dæmoniaca fœdera atque pacta, quæ tantopere celebrantur, & quibus rerum criminalium Scriptores docent Magiæ crimen constare, inter vulgares errores technasque referre (3). Ac quod spectat ad Magiam & magicas artes dæmoniacumque commercium sic se rem habere ab eisdem asseritur, ut Seneca jam suo tempore se habuisse innuit. *Quidam enim*, quemadmodum scripsit (4), *incredibilium relatu commendationem parant, & lectorem aliud acturum si per quotidiana duceretur, miraculo excitant.*

Qui-

(1) Æneid. *Lib.* 4. *v.* 487. *& seq.*
(2) V. Tartarot. *Congres. Nottur. delle Lam. Lib.* 3. *cap.* 14.
(3) V. Carl. *Epist. ad Tartarot. de orig. Mag.*
(4) *Lib. VIII. Cap. 6. Quæst. Natural.*

Quidam creduli, quidam negligentes ſunt; quibuſdam mendacium obrepit, quibuſdam placet; illi non evitant, hi appetunt.

CAPUT XIII.

Quæ circa Magiæ probationes Interpretum placitis inventa, Forique uſu olim eſſent recepta.

TEmpus jam eſt attingendi quæ ſpectant probationes Magiæ, formamque olim in Foro receptam procedendi adverſus illos, qui de ea accuſarentur. Ac crimen quidem tantam habens obſcuritatem, totque difficultatibus obnoxium quibuſcumque ne indiciis atque argumentis probari poſſe exiſtimabitur? An ſine ullo perſonarum delectu Teſtibus omnibus, etſi indoctis, rudibus, præjudicatiſque vulgi opinionibus imbutis indiſcriminatim fidendum erit? An denique confeſſioni omnino ſtandum ipſius Accuſati, de quo ſemper dubitari jure ac merito poteſt eum vel deceptum eſſe vel decipientem? Ita ſane docuerunt omnes pene rerum criminalium Scriptores (1), quo tempore nemo fere ſuſpicabatur Magiæ accuſatione ignaros prorſus atque innocentes opprimi facile poſſe atque circumveniri. Vetus profecto hoc fuit generi humano malum, ut ſcilicet non ſolum deformes vetulæ ſeneſque moroſi, quos egeſtas & triſtis fœduſque corporis cultus male commendaret, populi rumoribus pro maleficis haberentur; ſed etiam viri ſagaces, induſtrii & non vulgari doctrina præditi, qui ab

(1) Carpzov. *Prax. Cr. P.* 3. *q.* 49. Remig. *Dæmonol. Sag.*

ab omni meleficiorum labe erant immunes, in Magiæ ſuſpicionem venirent (1). Quod olim C. Furio Creſino eveniſſe meminit Plinius (2); & de ſe ipſo Lucius Apulejus teſtatur, qui ſingulari ingenii vi animique conſtantia objectum ſibi crimen repulit, & periculum damnationis evaſit.

Quid? quod multa alia ſunt de Magia, tamquam de crimine excepto a rerum criminalium Scriptoribus tradita atque adnotata, quæ partim ridicula, partim ſævitiæ plena, partim denique a recto æquitatis juriſque tramite devia vehementer merent improbari. Itaque audiendi non ſunt docentes inquiſitionem inſtitui in quemlibet poſſe deficientibus neceſſariis indiciis (3), fas eſſe ſuggeſtivis interrogationibus accuſatum ad confitendum objectum crimen adducere; Reum extrajudiciali ſive ſua ſive ſocii criminis confeſſione abunde convinci, nullam illi ſe defendendi copiam eſſe faciendam; quæ quidem omnia quan-

---

(1) V. Gabr. Naud. *Apol. Vir. Illuſtr. de Mag. ſuſp.*

(2) Quomodo ſe res habuerit ab ipſo Plinio præſtat audire. *C. Furius Creſinus*, ſic ille narrat *Hiſt. Natural. Lib. XVIII. cap. 6.*, *e ſervitute liberatus cum in parvo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas; in invidia erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem a Spurio Albino Curuli die dicta metuens damnationem, quum in ſuffragium Tribus oporteret ire. inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, atque adduxit filiam validam, & ut ait Piſo bene curatam ac veſtitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderoſos, boves ſaturos; poſtea dixit: Veneficia mea, Quirites, hæc ſunt; poſſum vobis oſtendere aut in forum adducere lucubrationes, vigilias & ſudores. Omnium ſententiis abſolutus itaque eſt.*

(3) V. Bohemer. *Elem. Jur. Crim. ſect. 2. cap. 4. §. 69.*

quantopere abhorreant ab juris æquitatiſque tramite rectaque ratione Criminalia inſtituendi Judicia, & unuſquiſque ſuo ingenio facile percipit & uberrime colligi poteſt ex Libro tertio noſtri majoris Operis (1), Romæ primum editi, aliiſque in urbibus pluries deinde recuſi, quo universi Criminalis Juris tractationem illuſtrationemque late complexi fuimus. Cætera his ſimilia perſequi nimis longum, immo vero inutile foret (2). Nam hoc eſt magnæ cuidam noſtrorum temporum felicitati tribuendum, ut nimirum quæ frequentiſſimæ ſuperiori ævo erant Magiæ accuſationes damnationeſque, hac cultiori humanioriquè ætate nullæ fere amplius inſtituantur.

---

(1) V. *noſtr. Elem. Jur. Crim. Tom. III. edit. Rom. Cap. IX. & ſeq.*

(2) Erudite ſolideque Tartarot. *Congreſs. Nottur. delle Lam. lib.* I. *c.* 11. & Clariſs. de Cauz. *de cultib. Magiciſ. lib.* 11. vulgares Criminalium Scriptorum traditiones circa formam inquirendi agendique in Judicio adverſus Magiæ accuſatos, præſertim vero Lamias refutarunt. Ac certe eo uſque res quondam protracta fuit, ut per Germaniam Sæculis XV. & XVI. rurſus adhiberi cœperit vetus improbatuſque probationis uſus per aquam frigidam, ut ejus ope innoteſceret, an Lamiæ re ipſa eſſent quæ de Magia dæmoniacoque commercio accuſarentur. Qua ratione hujuſmodi probatio fieret nos fuſe expoſuimus *noſtr. Diatrib. de Ord. ſeu Form. Judicior. Criminal. Romæ* 1777. *typ. Salomon.* De probatione per lancem & ſtateram, quæ etiam in uſu erat ad Sagas dignoſcendas, meminit Del Rio Lib. VI, 6.

CAPUT XIV.

De Pœnis Canonico, & Romano Jure præscriptis adversus eos, qui de Magia accusantur.

REstat ut pœnas exponamus, quæ perhibentur indictæ adversus eos, qui Magiæ insimulati fuerunt. Ac Jure quidem Canonico eædem pœnæ, quas supra Cap. VI. retulimus in Sortilegos præscriptas, illos quoque manent, qui Magiæ student, magicasque artes exercent (1). Jure autem Romano magna severitas in hujusmodi criminis reos adhibetur. Nam usque a primis Reipublicæ temporibus, qui malum carmen canerent, vel fruges excantassent, Legibus XII. Tabularum Cereri sacri erant, idest habebantur tamquam capitis rei: postea S. C. cautum est, ut pœna Legis Corneliæ tenerentur (2). Sacra porro impia nocturnaque, ut quem obcantarent, defigerent, obligarent, facientes, faciendaque curantes I. C. Paulus scripsit aut cruci suffigi, aut bestiis objici; ipsos Magos vivos exuri (3). Tandem Imperator Constantius edixit magicis artibus operam dantes nedum gladio feriendos, ut Imperatoriis Constitutionibus jampridem præscribebatur, sed peste ferali, idest quemadmodum Gothofredus interpretatur (4), vi-

(1) *Cap.* 1. *&* 2. *de Sortil.*
(2) *Dig. Lib.* 48. *tit. Leg.* 13.
(3) V. *Sentent.* 23.
(4) *Cod. Lib.* 9. *tit. Leg.* 6.

vivicomburio absumendos esse (1). Neque vero desunt exempla illorum, qui de magicarum artium studio atque usu accusati vim hujusmodi Legum experti sunt. Nam Publiciam, Liciniamque una cum septuaginta aliis sociis mulieribus interemptas fuisse narrat Valerius (2), quod maleficas artes exercerent. Sic quoque jussu Consulum Publius Martius extra portam Exquilinam necatus est, Pituanius autem e saxo dejectus. Ambo enim Magiam profiteri, operamque maleficiis exercendis navare redarguebantur (3).

Quod si rerum criminalium Scriptores audiantur, ab eis traditum est extra ordinem arbitraria pœna plectendos esse illos, qui dæmoniaci commercii expertes superstitiosis artibus, sigillis, cribro, ligaturis maleficia fascinationesque solvunt atque depellunt; capite vero puniendos, qui noxam fecerint, damnumque aliquod hominibus vel armentis intulerint sive carminibus sive diris imprecationibus sive pharmacis præparatis (4). At quicumque pacta cum Dæmonibus inierint, vel impudicos luserint lusus, eos docent ignis supplicio mactandos esse.

---

(1) Plato ex antiquiorum Gentium institutis refert *Lib. II. De Leg.* morte mulctatos quicumque ausi fuerint improbis sacrificiis & maleficis incantationibus vitam homini eripere. De Persis narrat Plutarchus *in Artaxerse*, cervicem apud eos lapidibus fractam contritamque fuisse magicarum maleficarumque artium studiosis.

(2) Val. *Lib. VI. cap.* 3.

(3) Tacit. *Aunal. II.*

(4) Berg. *Elem. Crim. cap. II.* Struv. *Dissert. Crim. VII.* §. 14.

CAPUT XV.

Quid animadvertendum, quidve præstandum circa crimen pœnisque Magiæ.

QUi nullam præternaturalem dæmoniacamque magicis artibus vim inesse contendunt, quorum jam suo loco monuimus non exiguum esse numerum; ii Magiæ crimen eo ipso tollere e medio videntur, ac propterea non verentur asserere descriptas superiori Capite pœnas numquam juste opportuneque infligi. Cæteri vero, non qui præternaturali ac dæmoniaca vi magicas artes pollere rentur, quos nihil morandum; sed qui singulari divino permissu interdum contingere posse probabilius prudentiusque censent, ut Dæmones conatus juverint scelestorum hominum illis improbe utentium; hi quoque dubitare coguntur an & quando locus esse possit iisdem pœnis jure ac merito irrogandis. Tam enim perraro id ajunt permitti divinitus, ut semper propemodum sit metuendum, ne quis in tanta rei obscuritate ac difficultate, tantaque partim nequitia, partim inscitia perversorum hominum rudiumque muliercularum deceptus sit, vel facile decipiatur. Certe si Apostasia, Blasphemia, Hæresis, vana superstitio, impietas, sacrarum rerum contemptus ususque prophanus, si Stellionatus, Veneficium, aliaque similia facinora adsint, & Magiæ nomine traducantur; oportebit ea sedulo discernere, & pro admisso delicto legitimis pœnis in Reos animadvertere (1). Interest enim Reipublicæ, ne scelera

(1) V. De Gauz. *De cult. Mag. Lib. 2. cap. 2.*

lera illorum abeant impunita, qui ausi fuerint Religionem temerare, alienamque salutem lædere. Nullo autem horum similiumque criminum extante, quod mereat pro communi exemplo puniri; alicubi prudentissime opportunissimeque invectum est, ut qui de Magia adhuc fortasse accusarentur ad Medicos potius remittantur diæta helleboroque curandi, quam ut præterito ævo mos erat, carnifici tradantur immaniter igne cremandi *(1)*. Ita Vindobonæ non semel factum providissimo consilio felicique exitu narrat Illustr. Aulic. Archiat. Antonius de Haen (2). Ac nemo quidem ignorat maximam esse vim phantasiæ, qua fit, ut vel vigilantes aliquando desipiant homines, nec raro gravissime decipiantur; præsertim si morbus aliquis aut tristis eventus cerebri temperationem læserit, animumque vehementer perturbaverit *(3)*. Sic Gennadii cujusdam, de quo loquitur D. Augustinus (4), phantasia se male habebat, ut Cœlitum choris quotidie in-

---

(1) Quantopere sit proficua hujusmodi cum Lamiis cæterisque, qui de Magia insimulantur agendi ratio, innuere eleganter sapideque videtur Anonymus Scriptor *du Calendrier de Philadelphie pour l'annèe 1777. A' Londres: "Mistriss Rachel pretènd que les buchers ardens attirent les Sorciers, comme l' aimant attire le fer, ou comme le papillon vole a la chandelle. Pourquoi ne se trouve t il pas un seul Sorcier dans l' Amerique unie? Parceque on ne s'y est jamais avisè de les bruler.„*

(2) *Ration. Med. part. XV. Diss. de Mag. part. 3. cap. 3.*

(3) D. Hertod. in Tartarot. *Mastig. Morav.* refert, nobilissimi generis adolescentem tam tetra affectione hypocondriaca oppressum fuisse, ut se equitare, canibus venari, ac Sagarum instar per aera, ut vulgo narratur, volitare sibi videretur; a quo morbo artis medicæ præsidiis tandem feliciter liberatus est.

(4) *De Civ. Dei XVIII. 18.*

interesse putaret: & nemo ignorat epicæ poetices inter Italos principem Torquatum Tassum id sibi persuasisse, Spiritum nempe suos ante oculos obversari, quocum familiarissime viveret. Quemadmodum igitur *plenis temeto geminis exurgit mensa lucernis;* sic contingere solet, ut qui magna vi pollent phantasiæ, veluti fœminæ, rustici, robustior vulgus, ii frequentissime hallucinentur, sibique facile persuadeant quæ numquam fecerant nec facere poterant, maleficia patrasse. Cujus quidem rei innumera pene exempla apud Scriptores occurrunt. De nescio quo homine Magiæ accusato meminit Alexander ab Alexandro (1) eum confessum esse, firmiterque adseverasse ad Tartara descendisse, Ditisque in Regia diu esse diversatum. Plures fœminas, quæ tamquam Sagæ in judicium accersitæ fuerant, constitit suo in lecto somno tranquille indulsisse quo tempore postea narrarunt se volitasse per aera, & convenisse ad convivandum, infernaque celebranda mysteria (2). Tantum phantasiæ vis potest ignaras imbecillesque mentes transversas agere, atque in gravissimos exitialesque errores inducere!

(1) *Genial. Dier. Lib. VI.*
(2) P. Spin. S. Palat. Magist. *Quæst. de Strig. cap.* 31.

LIBER EXPLICIT.